

TRƯỜNG ĐẠI HỌC TRÀ VINH
KHOA SƯ PHẠM

TÀI LIỆU GIẢNG DẠY

MÔN: TRÒ CHƠI DÂN GIAN

GV biên soạn: *Nguyễn Tấn Phát*

Trà Vinh, 2015

Lưu hành nội bộ

MỤC LỤC

Nội dung	Trang
Chủ đề 1	1
VÀI NÉT VỀ TRÒ CHƠI DÂN GIAN VIỆT NAM	1
I. Nguồn gốc của trò chơi dân gian:	1
II. Đặc điểm của trò chơi dân gian	2
III. Ý nghĩa của trò chơi dân gian.....	4
Chủ đề 2	8
TỔ CHỨC TRÒ CHƠI DÂN GIAN	8
I. Phương pháp tổ chức trò chơi cho trẻ:	8
1. Một số yêu cầu:	8
2. Phương pháp tổ chức trò chơi :.....	8
II. Một số trò chơi dân gian gắn với đồng dao.....	9
III. Các trò chơi dân gian phổ biến.....	13
TÀI LIỆU THAM KHẢO	17

Chủ đề 1

VÀI NÉT VỀ TRÒ CHƠI DÂN GIAN VIỆT NAM

- ❖ **Mục tiêu học tập:** Sau khi học xong bài này, người học có thể:
- Trình bày nguồn gốc của trò chơi dân gian VN
 - Đánh giá đúng tác dụng của trò chơi dân gian đối với sự phát triển của trẻ.

Cuộc sống hiện đại đem lại cho con người khá nhiều tiện ích, nhưng theo đó là sự lãng quên dần những trò chơi dân gian truyền thống.

Trò chơi dân gian trẻ em ra đời và phát triển gắn liền với môi trường sống vốn gần gũi với thiên nhiên và con người Việt Nam. Do đó, chúng không đơn thuần là một trò chơi của trẻ nhỏ mà còn chứa đựng cả một nền văn hóa dân tộc độc đáo và giàu bản sắc. Những trò chơi dân gian Việt Nam thường đơn giản, không cầu kỳ, tốn kém. Vật dụng để tạo nên những trò chơi này thường dễ kiếm, dễ làm, chủ yếu lấy từ trong tự nhiên. Chỉ cần cái gậy, hòn đá, hòn bi là có thể lập được một hội chơi. Do vậy, chúng có thể dễ dàng chơi mọi lúc, mọi nơi.

Trò chơi dân gian Việt Nam là một kho tàng đời sống tinh thần phong phú, bổ ích. Vì vậy, những trò chơi dân gian trẻ em cần được gìn giữ và lưu truyền.

I. Nguồn gốc của trò chơi dân gian:

Trò chơi dân gian xuất hiện gắn liền với các hoạt động văn hóa và tín ngưỡng của con người thời xa xưa. Xuất phát từ những hành động mang tính chất thần bí, cầu ước, hay những hành vi mô phỏng các hoạt động săn bắn và trồng trọt. Những nghi thức đó được thể chế dần để trở thành nghi thức tôn giáo trong hệ thống tín ngưỡng phồn thực.

Cùng với sự phát triển của xã hội, nhiều nghi thức tôn giáo mất dần ý nghĩa linh thiêng, chỉ còn giữ lại mục đích vui chơi giải trí cho cộng đồng. Vì vậy các trò chơi dân gian phần lớn gắn với hội làng, diễn ra vào mùa xuân, mùa thu của chu kỳ sản xuất nông nghiệp.

Trò chơi dân gian là một bộ phận của các hoạt động lao động sản xuất, tôn giáo và hoạt động văn hóa xã hội. Vì vậy, khi nghiên cứu và giới thiệu trò chơi dân gian sẽ làm sống lại không khí sinh hoạt cộng đồng của người xưa, quay lại những cội nguồn xuất phát của văn hóa nhân loại.

Trò chơi dân gian chứa đựng những luật chơi, những quy tắc chơi đòi hỏi người chơi phải tôn trọng.

Trò chơi dân gian được phổ biến rộng rãi vì nó mang tính chất quần chúng, thu hút được nhiều người tham gia và sự động viên cổ vũ của đông đảo người xem. Trong lễ hội, người tham gia cuộc chơi không đòi hỏi phải có sự rèn luyện công phu mà chỉ cần sự chi định của làng hay xã, tùy thuộc vào thân phận của họ.

II. Đặc điểm của trò chơi dân gian

Trò chơi dân gian xưa được xem là một hình thức giáo dục đơn giản, giúp hình thành nhân cách cũng như phát triển thể chất cho trẻ nhỏ. Nó thường được thể hiện là các hành vi bắt chước của trẻ nhỏ từ những hoạt động của người lớn hay là sự truyền dạy của người lớn cho trẻ nhỏ. Cứ thế, các trò chơi dân gian được lưu truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác như một di sản văn hóa dân tộc.

Trò chơi dân gian có nhiều thể loại phù hợp với các sở thích, cá tính khác nhau của nhiều đối tượng người chơi như sôi nổi, điềm đạm hay trầm tĩnh. Mỗi trò lại có một quy luật riêng, mang những sắc thái khác nhau khiến trẻ em chơi suốt ngày mà không thấy chán.

Đặc điểm chung của trò chơi dân gian - Trò chơi cổ truyền của trẻ em được hình thành và lưu truyền theo phương thức của văn hóa dân gian. Việc sáng tạo được thực hiện trong một quá trình lâu dài bao gồm: sáng tạo - lưu truyền - sử dụng - điều chỉnh. Ở đây, chủ thể sáng tạo, sử dụng, lưu truyền và tái tạo các trò chơi này chủ yếu là trẻ em.

Dù bất cứ nơi đâu, trong gia đình, tại trường học hay trên đường làng đều có thể tổ chức được các trò chơi dân gian phù hợp. Nếu sân nhà nhỏ thì các em chơi ô ăn quan, chơi cờ, đánh chuyên, chặt cây dứa chừa cây mận, bắt ve... Nếu diện tích rộng hơn thì có thể chơi rồng rắn lên mây, đá cầu, trốn tìm, bịt mắt bắt dê... Ở những bãi cỏ lớn thì có thể tổ chức các trò cướp cờ, đánh đu, đá gà... Người chơi thường là những trẻ em tùm tùm ngoài bãi cỏ, ngoài sân... ngoài việc vui đùa, rèn luyện thân thể, còn thể hiện nỗi khát khao chiến thắng tiềm ẩn trong mỗi đứa trẻ.

Do không lệ thuộc vào hình thức lễ hội như trò chơi của người lớn nên trò chơi dân gian trẻ em có những đặc trưng cơ bản như: dễ dàng phổ biến rộng rãi, không chịu sự ràng buộc một cách nghiêm ngặt về không gian và thời gian, trẻ có thể chơi bất cứ lúc nào và bất cứ ở đâu. Trong các lễ hội ở địa phương, trẻ em vẫn có phần tham gia, nhưng nhìn chung hoạt động vui chơi của trẻ thường được tổ chức riêng biệt bên ngoài lễ hội.....

Vật liệu để chơi trò chơi dân gian trẻ em Việt Nam cũng rất đơn giản, dễ kiếm, dễ tìm ngay trong thiên nhiên Việt Nam. Con khăng là đoạn tre, nắm sợi cũng thành vật “chơi ô ăn quan”, một cục đất sét cũng thành quả pháo...

Trò chơi dân gian không chỉ mang tính học tập mà còn mang tính vận động. Với những trò chơi dân gian chứa đựng nhiệm vụ học tập, trong khi chơi nhiệm vụ nhận thức được thực hiện dưới hình thức chơi vui vẻ, thoải mái. Điều đó giúp trẻ nỗ lực tìm kiếm cách giải quyết nhiệm vụ đặt ra trong trò chơi.

Trò chơi của trẻ em Việt Nam thường gắn liền với những bài đồng dao, một thể loại văn vần độc đáo của dân tộc. Đây là những bài ca có nhịp điệu đơn giản, gieo vần một cách thoải mái, có thể ngắn dài bất kỳ hoặc lặp đi lặp lại không dứt.

Đồng dao trong các trò chơi trẻ em ở các vùng miền đều khá giống nhau ở nội dung, chỉ khác một vài tiếng địa phương.

Cấu tạo của đồng dao có những nét độc đáo, không áp dụng vào tục ngữ, ca dao được. Do ngôn ngữ đặc thù, đồng dao đã góp phần trong việc bồi dưỡng rèn luyện tiếng nói cho trẻ thơ.

(Nu na nu nóng/Cái cồng nằm trong/Cái ong nằm ngoài/Củ khoai chấm mật/But ngồi but khóc/Con cóc nhảy ra/Ông già ú ụ/Bà mẹ thổi xôi/Nhà tôi nấu chè/Tè he chân rứt.)

III. Ý nghĩa của trò chơi dân gian

Trò chơi dân gian cho trẻ em có thể chia ra làm nhiều loại. Có loại lợi dụng sức gió như chơi chong chóng, chơi trò đánh gậy, thả diều...

Những trò chơi dùng lửa hoặc ánh sáng như rước đèn ông sao, đèn lồng, đèn hình cá... vào đêm Trung Thu hẳn không gì lộng lẫy và huyền ảo hơn. Đặc biệt nhất là đèn kéo quân (còn gọi là đèn cù). Khi ngọn nến được đốt lên, chong chóng quay, đèn cũng quay. Thế là các con vật tự nhiên chạy.

Những trò chơi dùng nước cũng không ít. Trẻ em có thể gấp con thuyền giấy, hoặc một cái lá khô hay cái bẹ hoa chuối đã có thể thành thuyền được gió đưa đi băng băng trên mặt nước. Thời sau này, các em cho dính một tí xà

phòng bánh vào đuôi mảnh giấy rồi thả ngay trong thau nước. Xà phòng tan, tạo ra lực đẩy mảnh giấy lao đi, dễ làm mà cũng không kém phần thích thú.

Trò chơi dân gian Việt Nam góp phần rèn luyện trí tuệ cho trẻ em. Các em có thể ngồi quanh bàn cờ hàng giờ và tính toán nước đi sao cho thắng. Chỉ với hình vẽ bằng than, gạch non hay phấn trên sân và một ít sỏi hoặc đá dăm, các em đã có thể "chơi ô ăn quan" được rồi. Người chơi muốn thắng phải tính rải quân như thế nào để cuối cùng thu được nhiều quân của đối phương về mình.

Phần lớn các trò chơi cho trẻ đều có tác dụng rèn năng lực khéo tay, nhanh mắt. Từ hòn đất sét dẻo và mềm, các em có thể nặn ra đủ thứ quả hoặc con vật cực kỳ sinh động.

Riêng các bé gái rất mê đánh chuyền. Chỉ với 10 que chuyền và một quả chuyền bằng quả ôi xanh, quả cà, quả bưởi con bị rụng hoặc véo hòn đất dẻo vo tròn lại là xong. Các em vào trò: tay tung quả lên, lại phải nhặt que chuyền rồi bắt quả cho đúng, miệng phải nói từng câu cho hợp, cho nhịp nhàng với từng động tác. Vì thế mắt phải tinh, tay phải nhanh, khéo và chính xác.

Trò chơi dân gian còn mang tính thể thao, rèn luyện sức mạnh và sự dẻo dai cho trẻ. Chỉ với cái mo cau rụng, đũa ngò, đũa kéo chạy vòng quanh sân đã trở thành chiếc xe băng băng. Rồi nhảy dây, đá cầu, đu, nhào lộn... đều cần đến cơ bắp vừa mạnh vừa chính xác. Trò "trồng nụ trồng hoa" chính là môn thể thao nhảy cao không cần xà. Mới đầu nhảy qua một hai bàn chân dựng đứng thì dễ, đến khi cả bốn bàn chân và bốn nắm tay của cả hai trẻ chồng lên cao thì có lẽ đã đến sáu bảy mươi phân, nhảy qua không chạm quả là không phải đùa.

Tính tập thể kết hợp với ca hát cũng là nét độc đáo của trò chơi dân gian cho trẻ em. Nếu như ca dao là nguồn sống, tâm tư tình cảm của người lớn thì đồng dao là những bài ca của nhi đồng hay những lời ca dân gian của trẻ em. Và trò chơi từ những bài đồng dao cũng là phương thức để trẻ em tiếp xúc với thế giới bên ngoài, giao lưu với bạn bè.

Đồng dao có nhiều loại: các bài hát, câu hát trẻ em; lời hát trong các trò chơi; bài hát ru em...Kho tàng đồng dao phong phú, đa dạng của Việt Nam được coi là phương tiện giáo dục trí, đức, thể, mỹ cho các em.